

Ю ВІЛЕЇ

С.В.ВІДНЯНСЬКИЙ, В.В.ПАВЛЕНКО

ДО 85-РІЧЧЯ ЧЛЕНА-КОРЕСПОНДЕНТА НАН УКРАЇНИ П.С.СОХАНЯ

2011 рік – ювілейний у житті та творчій діяльності доктора історичних наук, професора, члена-кореспондента НАНУ Павла Степановича Соханя. Ім'я цього видатного українського вченого добре відоме не лише в Україні, а й за її межами. Його наукові заслуги та активна громадсько-політична діяльність були гідно оцінені як вітчизняною, так і зарубіжною громадськістю, зокрема відзначені Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1976 р.), Державною премією УРСР у галузі науки й техніки (1980 р.), орденами князя Ярослава Мудрого V ступеня та «Знак Пошани», а також болгарськими нагородами – орденом Кирила і Мефодія I ступеня та п'ятьма медалями.

Проте справа не тільки в нагородах. Головне – у високих моральних якостях цієї постаті – чуйності й щирості, доброзичливості та щедрості душі. Ці риси характеру, поєднані з

високим професіоналізмом, надзвичайною працездатністю й непересічним інтелектом, викликають велику повагу до нього із боку колег, друзів, соратників, учнів і всіх, з ким звела доля на довгому та водночас нелегкому життєвому шляху й на науковій ниві.

Коротко окреслимо біографічну і творчу стежину нашого ювіляра. Малою батьківщиною для Павла Степановича стало село Новоіванівка Білопольського району на Сумщині, де він народився 18 листопада 1926 р. Життя вченого тісно пов'язане з історією Вітчизни. Доля так розпорядилася, що йому, батькові та одній сестрі вдалося вижити в страшний для України голодомор 1932–1933 рр. Проте втрати, зокрема для їхньої сім'ї, були величезні: із життя пішли мати й двоє малолітніх братів та сестра.

У важкий як для Батьківщини, так і для його родини час, коли потрібно було вести вперту боротьбу за виживання, думки про навчання не полишали підлітка. Для нього першою освітньою сходинкою, що вирішила подальшу професійну орієнтацію, став Білопольський педагогічний технікум.

Роки війни для П.С.Соханя, як і для всього українського народу, були серйозним випробуванням, школою мужності й загартування. 17-річний юнак, дописавши собі три місяці до 18-річчя, отримав очікуваний шанс взяти безпосередню участь у захисті Батьківщини від гітлерівської навали. В той час у війні відбувся суттєвий перелом, коли вже було непотрібно кидати молодь, котра мала певну професійну освіту, в її м'ясорубку. Незважаючи на рапорти юнака із проханням направити його на фронт, Павла відрядили до Луганської полкової школи молодих командирів. Невдовзі здійснилося його бажання взяти участь у бойових діях. Разом із своєю частиною в складі 3-ої гвардійської Сталінградської механізованої дивізії воїн потрапив на 1-й Далекосхідний фронт. У Маньчжурії він зробив свій власний внесок у розгром Японії. За бойові заслуги молодий борець був нагороджений орденом Вітчизняної війни та тринадцятьма медалями.

Водночас армія не лише загартувала силу і волю воїна, а й дала йому путівку для оволодіння професією педагога. Навички її продовжували торуватися ще в її лавах, де Павло Степанович служив старшиною роти, завідував бібліотекою, був ватажком молоді гвардійського танкового полку. В армії він отримав можливість екстерном скласти іспити за середню школу та заочно закінчити три курси історичного факультету Владивостоцького педагогічного інституту.

Завершував навчання П.С.Сохань вже в Україні, куди повернувся після демобілізації у 1951 р. Він із відзнакою закінчив заочне навчання у Харківському педагогічному інституті ім. Григорія Сковороди й водночас працював спочатку лаборантом, а згодом викладачем та завідувачем навчальної частини цього вищого навчального закладу. Пізніше у Харківському авіаційному інституті ще більше збагатився педагогічний і науковий досвід майбутнього вченого.

Уже наприкінці 1950-х рр. почали виходити його перші публікації. Наукові дослідження, в тому числі брошура, рецензії та інформації, побачили світ на сторінках місцевої преси й авторитетних всесоюзних видань «Вопросы истории» та «История СССР». Серед цих публікацій була і перша праця з болгаристики, а саме ґрунтовна рецензія на щойно видані вибрані твори Г.Димитрова. Поява її була цілком закономірною, оскільки особистість останнього та його праці зацікавили Павла Степановича ще у період проходження військової служби.

Відтак бажання присвятити себе повністю науковій діяльності спонукало П.С.Соханя вступити 1961 р. до аспірантури Інституту історії АН УРСР, з яким була пов'язана подальша доля вченого. Вже наступного року в академічному видавництві «Наукова думка» вийшло у світ його перше монографічне дослідження, присвячене висвітленню життя й політичної діяльності Г.Димитрова¹. Ця праця не

¹ Пламенный революционер. Жизнь и революционная деятельность Георгия Димитрова. – К., 1962. – 216 с.

залишилася непоміченою науковою громадськістю. На неї протягом декількох років з'явилися позитивні рецензії у періодичній пресі та спеціалізованих історичних виданнях України, Радянського Союзу, НРБ і Югославії.

На дану тему 1963 р. Павло Степанович достроково захистив кандидатську дисертацію, проте продовжив її розробляти, залучаючи раніше невідомі матеріали радянських та болгарських архівів. У результаті цього у вітчизняних і виданнях НРБ, у тому числі й академічних, було опубліковано ряд нових статей дослідника про маловідомі сторінки життя та революційної діяльності Г.Димитрова. Плідна пошукова наукова робота дала можливість ученому доповнити новими документами раніше опубліковану монографію про останнього й удруге видати її в 1969 р.² 1972 р. ця книга була надрукована також у Монголії³.

Аналізуючи науковий доробок ученого, варто виділити ряд напрямків його творчих інтересів. П.С.Соханю належить пріоритет у розробці історії взаємин між українським та болгарським народами. Він уперше започатковував комплексне розкриття всього їх спектру, починаючи з Першого Болгарського царства і Київської Русі й закінчуючи сучасністю. З цієї тематики побачили світ дві його монографії: 1966 р. – «Вогонь вічної дружби»⁴, а через десять років – «Нариси історії українсько-болгарських зв'язків»⁵. Остання була перевидана в НРБ у 1979 р.⁶ Згадані праці також отримали позитивні рецензії вітчизняних та болгарських науковців і нині широко використовуються фахівцями, котрі цікавляться даною проблематикою.

Дослідження історичних коренів дружби обох народів продовжувало залишатися в полі зору дослідника. Серед масиву нових публікацій найбільший їх відсоток присвячувався розкриттю внеску українців у визволення Болгарії від османського поневолення, а також висвітленню революційних російсько-українсько-болгарських зв'язків на початку ХХ ст. Павла Степановича зацікавила, зокрема, особистість М.Дринова, в тому числі й внесок його у розвиток українсько-болгарських наукових взаємовідносин. Відповідна розвідка була опублікована в Софії у збірнику, присвяченому 150-річчю з дня народження вченого.

П.С.Сохань одним із перших виділив в окрему проблему дослідження участі болгар у боротьбі за владу Рад в Україні. Статті, брошури, розділи у колективних монографіях, присвячених діяльності зарубіжних інтернаціоналістів у період революційних подій та громадянської війни в Росії, – такий неповний перелік праць науковця із цієї теми⁷.

Учений був ініціатором, відповідальним редактором й одним з авторів спільного проекту – своєрідного підсумку у висвітленні історичних та сучасних взаємин між двома народами. Результатом його реалізації стала книга «Дорогами дружби», видана в Україні 1989 р. й у Болгарії наступного року⁸.

² Пламенный революционер. Жизнь и революционная деятельность Георгия Димитрова. – 2-е, испр. и доп. изд. – К., 1969. – 254 с.

³ Цогм хувьгалч (Полум'яний революціонер: Біографічний нарис про Георгія Димитрова). – Улан-Батор, 1972. – 252 с.

⁴ Вогонь вічної дружби. – К., 1966. – 116 с.

⁵ Очерки истории украинско-болгарских связей. – К., 1976. – 292 с.

⁶ Очерци по история на украинско-българските връзки. – София, 1979. – 266 с.

⁷ Болгарські інтернаціоналісти у боротьбі за владу Рад // Зарубіжні інтернаціоналісти в рядах борців за владу Рад на Україні. 1917–1920. – К., 1967. – С. 179–200; Інтернаціоналісти на Україні // Інтернаціоналісти. Трудящиеся зарубежных стран – участники борьбы за власть Советов на Юге и Востоке Республики. – Москва, 1971. – С. 9–66; Їм славу дала Україна. – К., 1989. – 180 с.

⁸ Дорогами дружби. – К., 1989. – 314 с. ; П'ятица на дружбата. – София, 1990. – 472 с.

Ґрунтовне вивчення внеску УРСР у політичне, економічне, науково-технічне та культурне співробітництво СРСР і НРБ із залученням широкого масиву архівних джерел, у тому числі й із поточних радянських та болгарських архівів міністерств і відомств, дали змогу Павлу Степановичу в 1969 р. опублікувати монографію, котра привернула до себе увагу дослідників та широкої громадськості⁹. Відгуки на неї з'явилися не лише в столичних виданнях України і Росії, а й інших союзних республік, а також у НРБ. Ця книга і нині становить інтерес для дослідників, оскільки використаний у ній багатий фактичний матеріал міністерств та відомств нині втрачений у зв'язку із реконструкцією цих організацій. Дана проблематика стала базовою для докторської дисертації П.С.Соханя, яку він успішно захистив 1974 р., а 1981 р. отримав звання професора.

Водночас Павло Степанович продовжував досліджувати тему, котра започаткувала його інтерес до проблем болгаристики. Він акцентував свою увагу на вивченні зв'язків Г.Димитрова з УРСР, опублікував на цю тему статті, а у підсумку підготував монографію «Георгій Димитров і Україна». 1982 р. вона була видана в УРСР, а через чотири роки – у НРБ¹⁰ й отримала схвальні відгуки в спеціалізованих періодичних виданнях. Водночас з-під пера науковця також вийшов ряд статей про зв'язки з трудящими України соратника останнього – В.Коларова.

Тематика відділу Інституту історії АН УРСР, який займався дослідженням проблем всесвітньої історії та відносин України із зарубіжними державами, вплинула на розширення творчих інтересів ученого. Він зацентрував увагу на міжнародних зв'язках республіки й узяв активну участь у підготовці колективних монографій у відділі, в котрому працював. Першою такою працею стала книга «Українська РСР і зарубіжні соціалістичні країни» (К., 1965 р.)¹¹. У ній П.С.Сохань висвітлив співробітництво УРСР із східноєвропейськими державами в галузі освіти, науки, спорту та міжнародного туризму, а також по лінії громадських організацій.

У наступній колективній монографії «На магістралях дружби і братерства» (К., 1974 р.) Павло Степанович став автором розділу про науково-технічне співробітництво України із соціалістичними державами¹². Ця праця також була гідно оцінена науковою громадськістю. Її автори, в тому числі й П.С.Сохань, отримали єдину на той час премію АН УРСР для досліджень з історії – імені Д.З.Мануїльського. Пізніше тематику міжнародного співробітництва в галузі науки й техніки вчений розробив у ряді статей і в окремій монографії (К., 1988 р.)¹³. Ця проблематика міститься також у розділах інших колективних праць, написаних Павлом Степановичем та присвячених розкриттю співробітництва колишніх соціалістичних країн¹⁴.

⁹ Социалистический интернационализм в действии. Украинская ССР в советско-болгарском экономическом, научно-техническом и культурном сотрудничестве (1945–1965 гг.). – К., 1969. – 328 с.

¹⁰ Георгій Димитров і Україна. – К., 1982. – 108 с.; Георги Димитров и Украина. – София, 1986. – 163 с.

¹¹ Украинская ССР и зарубежные социалистические страны. – К., 1965. – 412 с.

¹² Науково-технічне співробітництво соціалістичних країн в умовах сучасної науково-технічної революції // На магістралях дружби і братерства: Участь Української РСР у співробітництві Радянського Союзу з європейськими соціалістичними країнами. – К., 1974. – С. 219–230.

¹³ Украинская ССР в научно-техническом сотрудничестве стран социализма. 1945–1970. – К., 1988. – 248 с.

¹⁴ Укрепление братской дружбы и сотрудничества стран социалистического содружества. – К., 1981. С.171–259.

Значний внесок П.С.Сохань зробив як автор і заступник головного редактора також у підготовку й публікацію десятитомної «Історії Української РСР» та тритомної «Історії Києва».

Проте вчений не залишив дослідження проблем болгаристики. Важливим напрямком у науковому доробку Павла Степановича стало вивчення післявоєнної НРБ. Воно здійснювалося головню в двох площинах: аналіз внутрішніх процесів, що відбувалися в країні, й висвітлення міжнародного становища останньої. Окрім цілого ряду брошур і статей у тематичних збірниках та періодичних виданнях, дослідник опублікував у Болгарії в 1983 р. книгу про стан історичної науки у НРБ¹⁵. А наступного року вийшла з друку ще одна його монографія – «Народна Республіка Болгарія в співдружності країн соціалізму», яка була високо оцінена науковцями у НРБ¹⁶. Роботу громадської організації цієї країни «Всенародний рух за болгаро-радянську дружбу» проаналізовано П.С.Соханем у розділі колективної монографії співробітників Інституту історії АН УРСР «Діяльність товариств дружби з СРСР у країнах соціалістичної співдружності» (К., 1987 р.)¹⁷.

Досліджувані Павлом Степановичем проблеми виносилися на розгляд учених – учасників вітчизняних і міжнародних наукових конгресів, форумів та симпозіумів. Він був учасником з'їздів славістів, конгресів балканістів, болгаристів, конференцій з україністики й інших наукових міжнародних зустрічей. Доповіді вченого присвячувалися висвітленню традицій духовного взаємозбагачення слов'янських народів та їх значення для сучасності, минулого останніх у творчій спадщині М.С.Грушевського, проблем вивчення і використання писемних джерел з історії міжнародних зв'язків України, внеску М.П.Драгоманова в національне відродження й визвольний рух на Балканах, аналізу стану та перспектив вітчизняної болгаристики тощо.

Не останнє місце у наукових розробках П.Соханя займали проблеми історіографії, зокрема аналіз розвитку балканістики в Україні, публікація матеріалів, пов'язаних з історією Болгарії й зв'язками між двома народами, в цілому ряді енциклопедичних видань, у тому числі в багатотомних «Українській радянській енциклопедії» та «Енциклопедії історії України». На шпальтах «Українського історичного журналу», а також таких авторитетних наукових видань, як «Советское славяноведение» і «Вопросы истории», публікувалися рецензії дослідника на щойно видані книги радянських та болгарських учених, зокрема на монографії Л.Б.Валева, Р.Г.Гришиної, А.К.Мартиненка, Д.Б.Мельцера, Г.Й.Чернявського, А.Векова, М.Ісусова, Д.Коджейкова, Д.Мичева, Н.Недева, П.Панайотова, В.Хаджиниколова й ін.

Копітка робота була проведена Павлом Степановичем по збиранню і публікації документів про співробітництво між СРСР та НРБ. Одним із її підсумків стала публікація історичних бібліографій: «Радянська і міжнародна періодика про Болгарію. XI.1917–IX.1944 рр.» й «Радянська преса про Болгарію. XI.1917–IX.1944 рр.»¹⁸. Вони були видані у 1970 р. в Софії та отримали схвальні рецензії спеціалістів із НРБ.

П.С.Сохань успішно поєднує плідну творчу роботу з масштабною науково-організаційною діяльністю. З 1974 р. він займав посаду заступника директора Інституту

¹⁵ Формирането марксистко-ленинската концепция за историята на България. 1918–1944. – София, 1983. – 207 с.

¹⁶ Народная Республика Болгария в содружестве стран социализма. – К., 1984. – 288 с.

¹⁷ Всенародное движение за болгаро-советскую дружбу // Деятельность обществ дружбы с СССР в странах социалистического содружества. – К., 1987. – С. 15–45.

¹⁸ Советская и международная периодика о Болгарии (XI.1917–IX.1944): Историческая библиография. – София, 1970. – 178 с.; Советская печать о Болгарии (XI.1917 – IX.1944): Историческая библиография. – София, 1970. – 386 с.

історії АН УРСР (на якій працював сімнадцять років) і водночас завідував відділом міжнародних зв'язків України.

Величезний досвід роботи у вітчизняних та зарубіжних архівах, підготовка бібліографічних праць дали змогу вченому започаткувати новий етап як у своїй творчій діяльності, так і в розвитку вітчизняної науки. Фактично Павло Степанович відновив археографічну роботу в Україні, започатковану свого часу М.С.Грушевським. 1987 р. П.С.Сохань очолив Археографічну комісію Академії наук УРСР. Під його керівництвом та з передмовами за його участю вона видала тритомники – «Кирило-Мефодіївське товариство. Документи і матеріали» й «Історію запорозьких козаків» Д.І.Яворницького.

Комісія стала базою для створення у 1991 р. Інституту української археографії та джерелознавства НАНУ. В 1995 р. йому було присвоєно ім'я М.С.Грушевського. Засновником і директором інституту став Павло Степанович. Оскільки наукові здобутки установи значною мірою пов'язані з науковою й організаційною діяльністю керівника останньої, тож коротко зупинимось на їх висвітленні.

Із самого початку роботи інституту з ініціативи директора встановилися тісні контакти з науковими установами та навчальними закладами зарубіжних країн, зокрема Росії, США, Канади, Франції, Болгарії, Польщі, Чехії й Словаччини. Одним із перших його творчих партнерів став Український науковий інститут Гарвардського університету. Він надав необхідну на той час технічну допомогу – забезпечив установу комп'ютерною технікою. Українська діаспора передала також Інституту бібліотеку ім. Ольжича, співголовами правління котрої були П.С.Сохань і М.Плав'юк – останній президент УНР в екзилі, голова ОУН та голова правління Фондації ім. О.Ольжича.

Плідна науково-організаційна діяльність директора Інституту і його вчених сприяла залученню до співробітництва широкого кола археографів та джерелознавців з академічних установ, а також вищих навчальних закладів, архівів і музеїв із різних регіонів України. У складі Інституту функціонують Львівське відділення, Запорізький, Херсонський, Харківський, Чернігівський осередки та дослідницькі групи в Острозі й Сімферополі, які працюють на громадських засадах.

Діяльність Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського проводиться згідно із державною програмою «Архівна й рукописна Україна», підготовленою за ініціативою його науковців під керівництвом Павла Степановича. Нині установа видає писемні джерела у 34 серіях з української історії (зокрема археографії, джерелознавства, історіографії, етнографії, фольклору, картографії, літописання, некрополістики), філософії, культури, енциклопедичні видання, хрестоматії, епістолярну спадщину, хроніки, мемуари, щоденники тощо.

Одним із найвагоміших наукових досягнень Інституту є публікація Архіву Коша Війська Запорозького. Із 50 запланованих томів уже видано 5. У них надруковані реєстри козаків, зокрема тих, котрі перебували на промислах і в паланках, відомості про чисельність Війська, взаємовідносини запорозців із Гетьманською Україною, Польщею, Росією, Кримським ханством та Туреччиною, їх розвідувальну діяльність, стосунки з місцевими жителями тощо. Інститут також розпочав видання повного 20-томного зібрання творів Д.І.Яворницького.

Запорізький край є джерелом інформативної пам'яті щодо історичної й культурної спадщини козацтва. Дієвим механізмом її передачі є усна історія, у першу чергу мова, етнографія і фольклор. Саме на цій ниві плідні результати дало співробітництво Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАНУ, Інституту історії України НАНУ, Інституту усної історії Запорізького національного

університету, Запорізького наукового товариства ім. Я. Новицького, Міжнародної громадської організації «Інститут україніки», Запорізького обласного Товариства охорони пам'яток історії та культури й інших наукових установ і закладів. Завдяки експедиціям до старовинних сіл відповідної області, які проводилися в 1999–2007 рр., надруковано 9 томів видання «Усна історія Степової України. Запорізький край».

Не менш важливі матеріали з історії козацької держави дала науковцям публікація універсалів українських гетьманів від Богдана Хмельницького до Івана Мазепи, надруковані у вигляді окремих книг у 1998, 2002, 2004 і 2008 рр. Окрім традиційного залучення до цієї справи Центрального державного історичного архіву України, в підготовці цих універсалів до видання взяли участь Інститут історії України НАНУ, Чернігівський державний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка та Наукове товариство ім. Тараса Шевченка. За підтримки Павла Степановича розпочато публікацію Українського дипломатарію XVI–XVIII ст. (10 томів).

У науковій діяльності інституту значна увага приділяється вивченню і друкуванню творчої спадщини М.С.Грушевського. Ці дослідження започаткувала монографія П.С.Соханя, С.М.Кіржаєва й В.І.Ульяновського «Грушевський і Academia» (К., 1993 р.), котра одержала престижну премію НАН України імені М.С.Грушевського. У видавництві НАНУ «Наукова думка» перевидані його багатотомна «Історія України-Руси», «Ілюстрована історія України» та «Щоденники». Водночас заплановане повне видання творів ученого (50 томів). Нині побачили світ 14 із них, що публікуються окремими серіями: «Суспільно-політичні твори», «Історичні студії й розвідки», «Літературно-критичні та художні твори», «Рецензії й огляди».

Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАНУ зробив вагомий внесок у поглиблення розуміння складних і неоднозначних сторінок історії новітнього періоду. Насамперед це стосується «Літопису УПА» – видання документів з історії Української повстанської армії, які збереглися в архівах та приватних колекціях.

У 1989–2011 рр. побачило світ 60 томів «основної» й «нової» серії «Літопису УПА». У першій опубліковано документи і спогади, впорядковані Канадським видавничим комітетом. Друга започаткована 1992 р. за угодою між Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАНУ й видавництвом «Літопис УПА» (Торонто, Канада). Її готують до друку науковці на базі документів повстанців, що знаходяться у центральних і регіональних архівах України. До участі в цьому виданні залучені співробітники державних архівів Києва, Рівного та інших міст, Галузевого державного архіву СБУ, численні дослідники із західних областей України.

Нині опубліковано 14 томів «нової серії» «Літопису УПА». У них містяться документи її командування й окремих підрозділів, друковані видання воєнної округи «Буг», звітно-інформативні джерела керівництва ОУН, а також матеріали ЦК КП(б) У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ стосовно боротьби проти Української повстанської армії та націоналістичного підпілля тощо. Окремий 10-й том присвячено висвітленню життя і боротьби Романа Шухевича (генерала «Тараса Чупринки»).

До вищезгаданих публікацій інституту слід ще додати 3 томи «Енциклопедії українознавства» (вперше перевидані в Україні спільно з Науковим товариством ім. Шевченка), «Альбоми Де-ля-Фліза», «Требник Петра Могили», Литовську (Волинську) метрику, Описи Харківського й Київського намісництва, а також Лівобережної України, «Щоденник» О.Ф.Кістяківського та багато інших оригінальних видань.

Відповідні матеріали також друкуються на сторінках «Українського археографічного щорічника», заснованого ще 1926 р. М.С.Грушевським. Одним з ініціаторів його відновлення і головою редколегії став П.С.Сохань. Нині вийшло 14 випусків видання, котрі містять статті з джерелознавства, археографії, інших спеціальних історичних дисциплін, вітчизняні й зарубіжні документи з широкого кола актуальних проблем минулого і сьогодення України. Молоде покоління дослідників має змогу опублікувати результати своїх розвідок на сторінках «Наукових записок» – збірника праць молодих вчених та аспірантів, заснованого інститутом у 1996 р. (вийшло у світ 19 томів).

П.С.Сохань також тривалий час був членом редколегії, а нині є членом наукової ради «Українського історичного журналу», редколегій міжвідомчого збірника наукових праць «Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки» й низки інших періодичних видань.

Павло Степанович гідно представляв інтереси українських учених у світовому науковому співтоваристві. З 1968 р. і до 1991 р. він – член Комісії істориків СРСР – Болгарії, а після розпаду Радянського Союзу – Комісії істориків України – Болгарії. Водночас на нього було покладено обов'язки заступника голови Українського комітету Міжнародної асоціації з вивчення та поширення слов'янських культур при ЮНЕСКО, а також заступника голови Українського комітету славистів.

П.С.Сохань розгорнув широку діяльність по зміцненню українсько-болгарської дружби. Понад 20 років він працював заступником голови правління Українського відділення Товариства радянсько-болгарської дружби, а з 1991 р. його обрано президентом Товариства «Україна – Болгарія».

1985 р. за визначні наукові досягнення Павла Степановича було обрано членом-кореспондентом АН УРСР. Наступного року він став почесним членом Болгарського історико-філологічного товариства, 1995 р. – дійсним членом Наукового товариства ім. Тараса Шевченка у Львові, а через два роки – заслуженим діячем науки і техніки України.

П.С.Сохань зробив значний внесок у підготовку молодих наукових кадрів. Під його керівництвом захистили кандидатські й докторські дисертації близько 50 дослідників. Автори цих рядків мали щастя працювати під керівництвом Павла Степановича, разом із ним готувати наукові праці. Вони відчували на собі його опіку, всебічну допомогу в добірці документальних джерел, у сприянні з цією ж метою виїзду в творчі зарубіжні відрядження, у процесі написання праць, їх редагуванні та публікації. Таку ж опіку мали й інші майбутні вчені, чиїм керівником був П.Сохань. Тож щиро вітаємо його з ювілеєм, бажаємо в подальшому житті оптимізму, здоров'я, творчої наснаги, реалізації всього задуманого, успіхів у всіх наукових починаннях!